



Fig. 1. Indre set mod øst. Foto AM 2010. – Interior seen towards the east.

## JUELSMINDE KIRKE

BJERRE HERRED

*Oversigt.* Kirken, der er indviet 8. juni 1913, er opført efter tegninger af arkitekt, senere kgl. bygningsinspektør Johannes Magdahl Nielsen. Den er bekostet af fabrikant, godsejer Einar Schou, Palsgård, (†1925, jf. mindetavle i våbenhuset, klokkeindskrifter og kirkegårdsmonument), der ligeledes lod opføre en præstebolig. Juelsminde blev 1913 et kirke-distrikt under Klakring Sogn, betjent af en residerende kapellan. 1. marts 1979 er det udskilt som et selvstændigt sogn.

*Historisk indledning.* Juelsminde fik sit navn 1813, da godsejer Niels Juel Reedtz til Palsgård (As Sogn) opførte en færgegård ved vigen nord for Bjørnsknude, hvor Lillebælt og Kattegat mødes. Her havde fra gammel tid været færgefart til Bogense, og den lille by fik et nyt fremstød ved åbningen af privatbanen til Horsens 1884. Den velhavende industrimand Einar Schou, der 1908

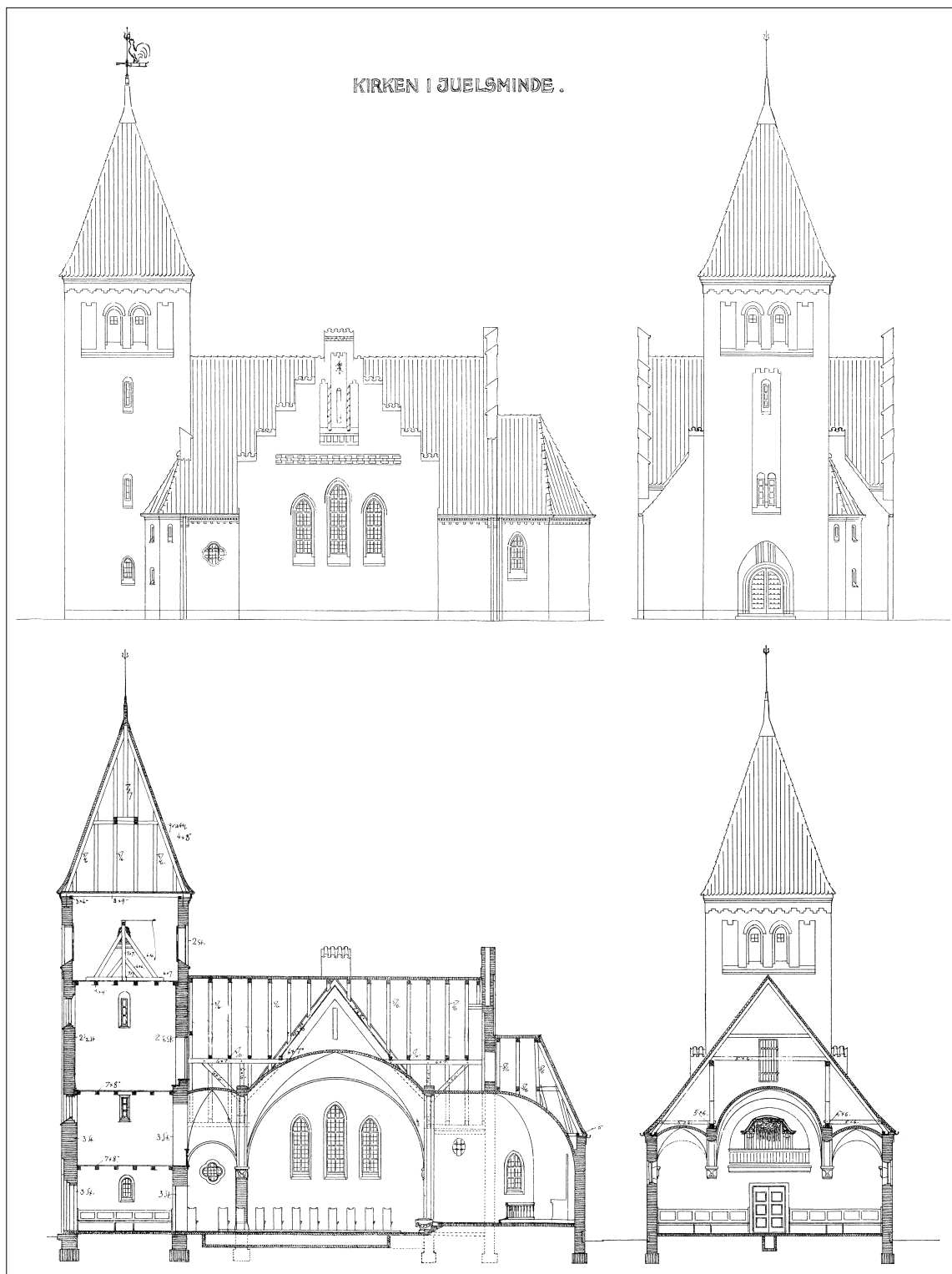


Fig. 2. Opstalter og snit. 1:300. Forslag til kirken, tegnet af Johs. Magdahl Nielsen 1911. – Elevations and Sections. Proposal for the church drawn by Johs. Magdahl Nielsen in 1911.

erhvervede Palsgård, gjorde meget for egnen og byen. I fortsættelse af sit mangeårige virke i England søgte han – i lighed med Carlsbergdynastiet – at forene industri og kunst og brugte en af tidens gode arkitekter til opførelsen af både fabriksbygninger, arbejderboliger og kirke.

Ønsket om egen kirke i Juelsminde, der med jernbanen var blevet et søgt feriested, fandt ny næring efter opførelsen 1909 af en filialkirke i Klejs (Rårup Sogn), og en indsamling blev sat i værk. I januar 1910 lod fabrikant Schou fra London meddele, at han ville skænke byggegrunden, og ved et møde i byen i maj samme år tilbød han også at betale for opførelsen af en kirke, forudsat at der blev ansat en kaldskapellan, og at givnerne, han og hans hustru, fik bestemmelsesret over kirkens arkitektur og udsmykning. Ministeriet bevilgede den ønskede præstestilling, og Magdahl Nielsen blev engageret som arkitekt. Tegningerne til kirken forelå i maj 1911 (jf. fig. 2), og efter en licitation blev byggearbejdet samme sommer overdraget til henholdsvis murermester Hans Hansen og tømrermester Aamann, begge fra Horsens.

*Omgivelser og kirkegård.* Kirken, der er orienteret øst-vest, er rejst ved Ringvejen op imod Toftekovens bryn, et stykke sydvest for havnen og på et område, som siden er blevet fuldt udbygget. Den omgivende kirkegård, der er anlagt samtidig med kirken og som denne tegnet af arkitekt Magdahl Nielsen, hegnes af en klædelig, hvidtet og teglhængt mur med fald indad. Hovedindgangen fra Skovvej i vest er trukket lidt ind på kirkegården, så muren her får et konkavt forløb. Den

består af en *køreport*, flankeret af ganglåger og lukket af tremmefløje, der er ophængt i kraftige, tagafdækkede piller. En nu sløjfet, lille rundbuet og teglhængt *†indgang* i øst, i kirkens længdeakse, var indbegrebet af en senmiddelalderlig, østdansk kirkegårdsportal, for hvilken arkitekten blev berømmet.<sup>1</sup> Den er tilmuret 1925 i forbindelse med anlæggelsen af gravstedet for Einar Schou. Kirkegården er 1969 udvidet mod nord langs Ringvejen efter en plan ved kirkegårdsinspektør Volmer Rud Nielsen, Horsens; det nye areal omgives af stendiger. Et *ligkapel* nord for kirken er 1982 forlænget mod nord, så det nu også rummer graverfaciliteter. Den lille hvidtede bygning har afvalmet tag, og i samme stil er også *præsteboligen* med konfirmandstue, fra 1913, nordvest for den oprindelige kirkegård.

## BYGNING

Den korte, brede bygning består af kor, skib og tårn. Den fremtræder som en centralkirke, men med meget korte korsarme, idet langsidernes midterste afsnit kun springer 9 tommer frem. Markante, kamtakke gavle understreger korsformen. En lignende arkitektonisk løsning havde Magdahl Nielsen nogle år forinden, 1904, brugt ved opførelsen af den lille kirke i Lønne, hans vestjyske fødesogn (*DK Ribe 1275-76*).<sup>2</sup> Skibet dækkes i det indre af et tværvendt tøndehvælv og er ved søjler og arkader skilt fra kirkens vestende, som udgør et selvstændigt forrum. Stilen, der i inventaret må betegnes som skønvirke, er i

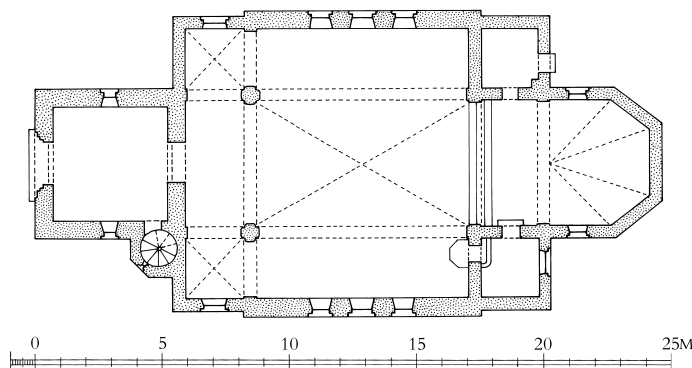


Fig. 3. Grundplan. 1:300. Tegnet af Merete Rude 2011 efter Johs. Magdahl Nielsen 1911. – *Ground plan.*



Fig. 4. Kirken set fra sydvest. Foto EN 2010. – *The church seen from the south west.*

bygningen holdt i et frit blandet, middelalderligt formsprog med såvel senromanske som gotiske elementer, hvortil kommer en national symbolværdi: den hvidkalkede kirke med de røde tage.

*Teglstensmurene* er rejst over en *sokkel* af kløvede kampesten, der hviler på et fundament af beton. Facaderne er muret af håndstrøgne sten med udkradsede fuger, der efter arkitektens angivelse skulle 'hvidtes med tynd hvidtekalk indtil fladerne står hvide og klare'.<sup>3</sup> Formsten er kun anvendt i gesimser og hvælvbuer.

Koret, der er anbragt mellem et lille præsteværelse i syd og et fyrrum i nord, er tresidet afsluttet og dækket af et afvalmet tag. Mens koret kun har et enkelt vindue i syd og nord, spidsbuet og falset, er skibet stærkere belyst af en trekoblet vinduesgruppe i hver korsarm. Hertil kommer i skibets vestparti små elliptiske, firkløverformede vinduer. Gavlspidserne i syd og nord står med brynede kamtakker og prydes dertil af tre højblendinger over et vandret, mønstermuret bånd. Østgavlens øverste parti, der indeholder en skor-



Fig. 5. Indre set mod vest. Foto AM 2010. – Interior seen towards the west.

sten, prydes af kamme og blændinger i en lidt varieret udgave.

I kirkens *indre* er koret hævet tre trin over skibets gulv og åbner sig mod skibet med en rund bue i fuld bredde. Rummene dækkes af tynde *tøndehvælv*, der er muret af lette sten af moler (halvstens tykke). I skibet bæres det tværvendte tøndehvælv af brede, svagt fremspringende gjordbuer, der i øst hviler på profilerede konsoller, i vest på to murede *søjler* af røde sten i blank mur og med baser og kapitæler af granit. Søjlerne form kan i tværsnit bedst beskrives som et fladtrykt firpas. Kapitælerne smykkes af to tovsnoede bånd omkring en rundstav.<sup>4</sup> Hvælvingen er i korskæringen muret som et grathvælv. I *gulvene* ligger kvadratiske fliser af 'gullandske' kalksten.

*Tårnet*, der har pyramidetag, er i fire etager, hvoraf den nederste tjener som våbenhus. Der er adgang fra vest gennem en rundbuet, falsat portal i spidsbuet spejl, mens man fra tårnrummet kommer op i de øvre etager via en tømret vindeltrap-

pe i et lille flersidet trappehus i det sydlige hjørne mellem tårn og skib. Tårnets facader brydes af mindre åbninger i hvert stokværk, hvoraf 2. og 3. etage i vestsiden bindes sammen af en blænding. Lignende blændinger var ifølge tegningerne forudset omkring de romaniserende tvilling-glamhuller øverst, men kom ikke til udførelse.

*Vindflojen* over tårnet er en vejrhane, stående på fanen med byggeåret »1912«.

En *mindetavle* opsat i våbenhusets sydvæg, af marmor og med versaler, har følgende indskrift: »8. juni 1913 indviedes Juelsminde kirke. Denne sten skal vidne igennem tiderne om beboernes taknemmelighed over for godsejer Einar Viggo Schou og hustru Elisabeth Schou til Palsgaard, som skænkede kirken med kirkegaard og præstebolig«.

Et *glasmaleri* i det midterste vindue i søndre korsarm, Jesus og de små børn, er udført i London 1913 efter tegning af maleren, baron Arild Rosenkrantz, London.



Fig. 6. Døbefont og fontehimmel, o. 1913 (s. 1402 f.).  
Foto AM 2010. – *Font and font canopy, c. 1913.*

## INVENTAR

Kirkens inventar er i alt væsentligt fra opførelsen, udført i skønvirkestil og historicerende former i vid udstrækning efter tegninger af Magdahl Nielsen.<sup>5</sup>

*Alterbordet* er et egetræspanelværk, 200×68 cm, 110 cm højt, med profilfyldinger, der prydes af rudedelers med Jesumonogram. Det står i blank, poleret eg.

*Altertavlen* er et stort rundbuet maleri, Jesus på Korset, udført af P.A. Schou (en onkel til kirkens bygherre) efter forlæg af El Greco i Louvre i Paris. Maleriet, i mørke toner, er udført i olie på lærred (usigneret). Smal forgyldt ramme i skønvirkestil.

*Altersølv*, 1913. Kalken, 18 cm høj, er af romansk form, glat med riflet skaft. På bægeret ses tre stempler, et Københavnsmærke »(19)13«, forbogstaverne »KOH« samt gardeinsmærke for Christian F. Heise. *Disken*, tværmål 17 cm, har cirkelkors i fordybningen og stempler som kalken. Det samme gælder en cylindrisk, glat *oblatæske*, tværmål 11 cm, 10 cm høj, der krones af et gennembrudt cirkelkors, og en dertil svarende *alterkande*, 30 cm høj, der har kuglekorpus og låg med gæk.

Sammenhørende med altersølvet er også et *sygesæt*, kalken glat med gotiserende knop og kors på bægeret, 13,5 cm høj. *Disken*, tværmål 9 cm, har cirkelkors på fanen, og en lille vinbeholder passer ned i kalkens bæger. Samtidigt futteral i sort, imiteret læder.

*Alterstager*, af messing, 58 cm høje, med svær, profileret fod og cylinderskaft, der brydes af ringe og et skålformet led. En nyere *syvstage*, 57 cm høj, er en gave til kirken. To nye *gulvstager* er af messing, ens, 152 cm høje, med hver seks stearinlys.

*Messehagler*. 1) O. 1913, af rødt fløjl med kors og kantning af guldagramaner. 2–4) Nyere i liturgiske farver.

*Altersranken*, der er halvcirkulær med et lille svaj, er udført i smedjernet med vinrankemotiver og kronet spejlmonogram »CX« for Christian X, konge fra 15. maj 1912; håndlisten er i blank eg.

*Døbefonten* (fig. 6) er af klæbersten, udført af stenhuggermester H. J. Larsen, København, efter arkitektens tegning. Den er 90 cm høj, og slutter

sig i sin udformning med fire bærende kolonetter til middelalderens belgiske Namurtype (jf. fonten i Ballum, *DK Sjyll*, 1412). Kummens sider smykkes af små stiliserede kors. I skibets nordøsthjørne. Indtil o. 1951 havde fonten sin plads i skibets sydvesthjørne.

Sammenhørende med fonten er et *dåbsfad* af tin i skønvirkestil, tværmål 50 cm, mens *dåbskanden*, også af tin, er fra 1931, 39 cm høj. Dens korpus er konisk opadstigende med kors, hanken stift spidsvinklet og undersiden mærket »V. Hjort Petersen tin 1931«.

En *fontehimmel* (fig. 6) er rigt udskåret i skønvirkestil. Den er ottesidet med et ophøjet felt midt i undersiden, hvori er ophængt en udskåret Helligåndsdue. Træet står med en forgyldning suppleret af lidt rødt og blå, der er fremdraget 1989 under hvid overmaling. Himlen blev o. 1951 henlagt på loftet, hvorfra den atter blev taget ned og efter restaurering genophængt 1990.

*Prædikestol* (jf. fig. 1), i formen og sin tætte akantusornamentik inspireret af sydvestjysk ungrenæssance (Ribeskæringer). Kurven er femsided, og fagene kantes af hjørnebalustre og midtdeles af tynde profillister. Det profilerede fodstykke hviler på en kraftig murpille med vulstled. Prædikestolen står i skibets sydøsthjørne med adgang gennem muren fra præsteværelset. Den rundbuede dør kantes af akantuspanel, og tre bladkonsoller bærer den femsidede himmel, hvis frise ledsages af båndakantus og en kronende, gennembrudt bladfrise. Alt står i blankt poleret egetræ. Som eksempler på den efterlignede prædikestolstype fra sent 1500-tal kan nævnes arbejder i Lunde, Lønne og Jernved (*DK Ribe* 1122-25, 1286 og 3237).

*Stolestaderne* har let skrå fyldingsryglæn og svære plankegavle, hvis øvre del smykkes af udskåret løvværk og blomster. Lågerne har barokfylding, dog ikke ind imod væggene, hvor også gavlene er glatte. Blankt poleret egetræ med lidt guld på skæringerne.

Svarende til stoleværket er fem svære *korstole* i korindgangen, hvortil der hører *vægpaneler* med barokfyldinger i hele koret, lidt højere i apsiden, hvor panelet bærer forgyldte versalindskrifter. I nord: »Det Brød, som jeg vil give...« (Joh. 6,51), i syd: »Naar jeg bliver ophøjet ...« (Joh. 12,32).



Fig. 7. Mindetavle o. 1912, over Nelly Sophie Jacobine Holm f. Døcker (s. 1404). Foto AM 2010. – Memorial tablet, c. 1912, to Nelly Sophie Jacobine Holm, née Døcker.

*Orgelpulpituret*, der er indbygget i tårnbuen, er udført i blank, poleret eg i former, der svarer til stoleværkets. Dets fremspringende midtparti bærer et nyere rygpositiv.

*Orgel* (jf. fig. 5), 1978, med 10 stemmer, to manualer og pedal, bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl. Disposition: Hovedværk (rygpositiv): Rørfløjte 8', Principal 4', Gedaktfløjte 4', Spidsfløjte 2', Mixtur III. Brystværk (svelleværk): Spidsgamba 8', Rørfløjte 4', Principal 2', Sesquialtera II; tremulant. Pedal: Subbas 16'. Kopler: BV-HV, HV-P, BV-P. På vestpulpituret. Indtil 1978 benyttedes et *†harmonium*.<sup>6</sup>

*Salmenummertavler*, fire ens med forgyldte rammer i skønvirkestil. Sorte hængecifre af letmetal.

Et *kirkeskib*, fregatten »Jylland«, er bygget af Otto Drøge, København, og ophængt 9. maj 1914 ved en veteranfest for Jyllandslaget i Juelsminde.<sup>7</sup> Modellen er skænket af en kreds af kirkebygge-

ren Einar Schous engelske venner. Han ejede en overgang den gamle fregat og havde den opankret ved Juelsminde. Modellens skrog er 120 cm langt, sort med hvidt kanonbælte og grøn bund.<sup>8</sup> Ophængt midt under kuplen.

*Klokker*, 1912, to ens bortset fra størrelsen og halsenes indskrifter. 1) Tværmål 112 cm, med profilering og indskrift i reliefversaler om halsen: »Kommer hid til mig alle som arbeide og ere besværede, og jeg vil give Eder Hvile« (Matt. 11,28). På legemet læses: »John Taylor & Co. Loughborough stöbte mig Aar 1912«, og i modsat side: »Einar Schou og Hustru Elisabeth Schou Palsgaard skænkede mig Aar 1912«.

2) Tværmål 86 cm, om halsen: »Lade de smaa Börn komme til mig og formene dem det ikke, thi Guds Rige hører sådanne til« (Mark. 10,14).

Ophængt i slyngebomme i *klokkestol* af fyr. I klokkerummet findes endvidere to store hjul, der har hørt til den manuelle ringning.

#### GRAVMINDER

*Mindetavle* (fig. 7), o. 1912, »Til Minde om Nelly Sophie Jacobine Holm f. Døcker, \*20 jan. 1884 i Aarhus, †5. dec. 1912 i Bagoë, begravet ved Kraksaan Java. Salige ere de rene af Hiertet, thi de skulle se Gud« (Matt. 5,8). Rundbuet tavle af hvidt marmor, 109×76 cm, med indhugget versalskrift i et rektangulært fodfelt. Herover ses en spinkel fremstilling af Bebudelsen i italiensk renessancestil, Maria med tilhyllet hoved.<sup>9</sup> Indsat i skibets vestvæg, nordligst.

*Kirkegårdsmonument*, o. 1925, over Einar Viggo Schou, godsejer til Palsgaard, \*15. jan. 1866 i København, †4. april 1925 på Palsgaard, og hustru Elisabeth f. Døcker, \*27. dec. 1872 i København, †23. jan. 1952 på Palsgaard.

Dæksten af sandsten, 230×130 cm, over hvælvet gravkammer, tegnet af kirkens arkitekt Johs. Magdahl Nielsen.<sup>10</sup> Et ovalt skriftfelt (versaler med messingbogstaver) optager hele stenen. I hjørnerne laurbærkranse med årstallene »1888«

(Schou indtræder i Mønstedes forretning i England), »1908« (holder bryllup), »1899« (køber Palsgård) og »1920« (Sønderjyllands genforening).<sup>11</sup> På skriftfeltet to evighedssymboler i messing, en sommerfugl og en slange, der bider sig i halen. På gravsted ved kirkegårdsmuren øst for kirken.

#### KILDER OG HENVISNINGER

**Tegninger.** *Kirkens arkiv*. Tryk af forslag til kirke i Juelsminde ved Johannes Magdahl Nielsen 1911 (plan, snit og opstalter). Hertil en beskrivelse af murerarbejdet.

**Litteratur.** Niels Østergaard, »Juelsminde kirke og sogn«, *HaStb* 1979, 111-19; *75 års jubilæum. Juelsminde Kirke 1913-1988*, udg. af menighedsrådet 1988 (40 s.).

Beskrivelse af bygning ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgel). Engelsk oversættelse ved James Manley. Redaktionssekretær Heidi Lykke Petersen; teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet 2011.

<sup>1</sup> Sml. kirkegårdsportal i Svendborg.

<sup>2</sup> Johs. Magdahl Nielsen fuldførte 1904-07 (efter arkitekt V. Kochs død) Vor Frelses Kirke i Vejle (jf. s. 201-13). 1907-09 ledede han opførelsen af Vanløse Kirke, og samtidige med Juelsminde Kirke er Simions Kirke i København og Zions Kirke i Esbjerg (*DK Ribe* 1007-09). Jf. også hans ligkapel ved As Kirke (s. 1347).

<sup>3</sup> Beskrivelse af murerarbejdet 1911.

<sup>4</sup> Arkitekten må have udarbejdet detaljerede tegninger til søjlerne, afvigende fra licitationsmaterialet.

<sup>5</sup> Hvor intet andet oplyses, bygger oplysninger om inventaret på *Jubilæumsskrift 1913-1988*, 11, 26-27.

<sup>6</sup> Harmoniet anskaffedes ved kirkens indvielse 1913, formentlig som brugt (*Horsens Folkeblad* 13. marts 1978).

<sup>7</sup> Jf. *Jubilæumsskrift 1913-1988*, 6-7.

<sup>8</sup> Henning Thalund, *Kirkeskibe i Haderslev Stift*, Haderslev 1999, 53-54.

<sup>9</sup> Bebudelsen er, som indledning til frelseværket, et ikke ukendt motiv i gravkunsten, således hos billedhuggeren Donatello. Tilhylningen åbner måske for den betydning, at den bebudede også kunne forstås som afdøde selv.

<sup>10</sup> Jf. Peter Sørensen, *Palsgaard. Gods og Industri*, Schou-Fondet 2003, 161.

<sup>11</sup> For årstallene se Gudrun Schou, *Juelsminde*, 1951, 25.